

บทที่ 1

บทนำ

หลักการเหตุผล

ภาคตะวันออกมีประวัติศาสตร์และความเจริญทางศิลปกรรมมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์สืบเนื่องมาจนถึงสมัยปัจจุบัน มีหลักฐานทางโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ได้รับการค้นพบ กระจายตัวอยู่ทั่วไปในเขตภาคตะวันออกตอนบน และภาคตะวันออกตอนล่าง หลักฐานทางศิลปกรรม และวัฒนธรรมหลายส่วน ยังขาดการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยอย่างเป็นระบบ ตลอดจนเผยแพร่ข้อมูลเหล่านั้นไปยังหน่วยงานหรือกลุ่มผู้สนใจได้รับทราบ ดังนั้นเรื่องของศิลปวัฒนธรรมจึงกลายเป็นมรดกที่ถูกลืม และถูกทดแทนด้วยอารยธรรมใหม่ตามการพัฒนาของสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีอันทันสมัยในระดับภูมิภาค มีผลให้คุณค่าและความสำคัญของศิลปกรรมไทยดั้งเดิมได้ลบลบหายไป ถูกแทนที่ด้วยกระแสใหม่ของวัฒนธรรมร่วมสมัย เป็นแบบอย่างของความเป็นสากล ด้วยมาตรฐานตะวันตก

สถาปัตยกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เป็นศิลปกรรมที่มีคุณค่ารูปลักษณะหนึ่งที่ปรากฏหลักฐานกระจายตัวอยู่ทั่วไปในมณฑลการปกครองเก่าของมณฑลปราจีน และจันทบุรี ครอบคลุมพื้นที่ 8 จังหวัดของภาคตะวันออก ถึงแม้รูปแบบอาคาร / เรือน ในช่วงสมัยนี้เป็นยุคสยามใหม่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกอย่างเต็มรูปก็ตาม แต่ก็มีสถาปัตยกรรมอีกหลาย ๆ แบบยังคงสืบสานและพัฒนากระบวนการแบบไทยเข้ามาผสมผสานกับแบบแผนอย่างนอกได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะภาคตะวันออก สถาปัตยกรรมรัชกาลที่ 5 ในหลาย ๆ พื้นที่ รูปแบบ โครงสร้าง มีสภาพสมบูรณ์มาก คงกระบวนการออกแบบและตกแต่งตามบรรทัดฐานไทยเดิม และกระแสหลักจากตะวันตกอย่างเด่นชัด ถึงแม้อาคารหรือเรือนบางหลังอาจมีการปรับปรุงต่อเติมสิ่งก่อสร้างออกไปบ้าง แต่สภาพโดยรวมยังรักษาโครงสร้างหลักของต้นแบบสถาปัตยกรรมรัชกาลที่ 5 ตามที่นิยมสร้างกันในกรุงเทพฯ ไว้ได้ และบางหลังมีรูปลักษณะเด่นของท้องถิ่นต่างไปจากอาคาร / เรือนทั่วไปในเมืองหลวง เป็นหลักฐานของสถาปัตยกรรมรัชกาลที่ 5 ที่มีคุณค่าในเขตมณฑลเก่าของปราจีน และจันทบุรี สามารถอาศัยข้อมูลทางวัตถุเหล่านี้เพื่อการศึกษา วิจัย และค้นหารูปลักษณะเดิมของสถาปัตยกรรมรัชกาลที่ 5 ได้อย่างเป็นรูปธรรม ก่อนหลักฐานเหล่านี้จะถึงกาลสูญหายไปด้วยเวลาหรือผู้คนเองก็ตาม

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพ ของสถาปัตยกรรมรัชกาลที่ 5 ในมณฑลการปกครองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เน้นแหล่งที่ตั้งศูนย์กลางการปกครองเดิมของมณฑลปราจีน และจันทบุรี เป็นหลัก โดยศึกษาในองค์ประกอบต่อไปนี้

1.1 ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรมทั่วไป

1.2 ผังพื้นและผังบริเวณอาคาร / เรือน

2. ศึกษาเปรียบเทียบความเหมือน ความต่าง ระหว่างสถาปัตยกรรมในมณฑลปราจีน กับมณฑลจันทบุรี อันประกอบด้วย

2.1 เขตที่ตั้งในอำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

2.2 เขตที่ตั้งในอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

2.3 เขตที่ตั้งในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

2.4 เขตที่ตั้งในอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

2.5 เขตที่ตั้งในอำเภอเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี

2.6 เขตที่ตั้งในอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

2.7 เขตที่ตั้งในอำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี

2.8 เขตที่ตั้งในอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี

2.9 เขตที่ตั้งในอำเภอเมือง จังหวัดตราด

3. ศึกษาอุปลักษณะเด่น ทางสถาปัตยกรรมรัชกาลที่ 5 ในมณฑลการปกครองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4. เพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่ผลสรุปการวิจัย เรื่อง “สถาปัตยกรรมรัชกาลที่ 5 ในมณฑลการปกครองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”

วิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง “สถาปัตยกรรมรัชกาลที่ 5 ในมณฑลการปกครองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” เป็นการวิจัยทางสถาปัตยกรรม ซึ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับสภาพทางกายภาพของอาคาร หรือ เรือน พร้อมไปกับศึกษาอิทธิพลของสังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ส่งผลมายังสถาปัตยกรรม ดังนั้น ข้อมูลจากการสำรวจสภาพปัจจุบันด้วยภาพถ่าย และ การรังวัดผังพื้นที่อาคาร จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยแบ่งกลุ่มข้อมูลดังนี้

1. ข้อมูลเอกสาร ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน การตั้งถิ่นฐานของท้องถิ่นในเขต มณฑลปราจีน และจันทบุรี

2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เนื่องจากสถาปัตยกรรมรัชกาลที่ 5 ที่เลือกเป็นกรณีศึกษาอาจ มีการสร้างต่างเวลากัน มีการปรับปรุงต่อเติมอาคาร/เรือน มาตามช่วงเวลา มีผลให้สถาปัตยกรรมที่ หลงเหลือ มีสภาพของข้อเท็จจริงต่างไปด้วย

3. ข้อมูลจากการสำรวจจริงวัด (Measured Surrey) เลือกศึกษาเฉพาะสถาปัตยกรรม รัชกาลที่ 5 ในเขตที่ตั้งที่เป็นกรณีศึกษา มีลักษณะน่าสนใจประมาณ 34 หลังประกอบด้วย

3.1 อาคารประเภทวัง / ตำหนัก	7 หลัง
3.2 อาคารสาธารณะ	13 หลัง
3.3 อาคาร / เรือน (บ้านพักข้าราชการ)	3 หลัง
3.4 อาคาร / เรือน (บ้านพักประชาชน)	6 หลัง
3.5 อาคารทางศาสนา	5 หลัง

เพื่อให้ได้รายละเอียดของผังพื่นนำไปสู่การวิเคราะห์ต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยสามารถแบ่งขอบเขตได้ดังนี้

1. ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรมรัชกาลที่ 5 ที่เลือกเป็นกรณีศึกษา
2. รายละเอียดของสถาปัตยกรรมของอาคาร / เรือน ที่เลือกเป็นกรณีศึกษา ประกอบด้วย
 - 2.1 ผังพื่น
 - 2.2 ความเชื่อมโยงของห้องและพื้นที่เกี่ยวข้อง
3. การศึกษาเปรียบเทียบความเหมือน ความต่างระหว่างสถาปัตยกรรมในมณฑล ปราจีนและจันทบุรีในลักษณะภาพรวม

กลุ่มเป้าหมาย

เขตที่ตั้งมณฑลการปกครองเดิมดังนี้

1. มณฑลปราจีน ได้แก่ อำเภอเมืองปราจีน อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา อำเภอเมืองชลบุรี อำเภอศรีราชา และอำเภอเกาะสีชัง
2. มณฑลจันทบุรี ได้แก่ อำเภอเมืองจันทบุรี อำเภอแหลมสิงห์ อำเภอนายายอาม และ อำเภอเมืองตราด

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การวิจัยครั้งนี้ เน้นการค้นหาภาพรวมสถาปัตยกรรมรัชกาลที่ 5 ในมณฑลการปกครองเก่า คือ ปราจีนและจันทบุรี มีการวิเคราะห์อาคาร/เรือนเป็นรายกรณี กล่าวถึงแง่มุมต่าง ๆ ทางสถาปัตยกรรมเพื่อเป็นประเด็นอ้างอิงของแนวรูปแบบที่เด่นและมีลักษณะเฉพาะ

2. การวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาประเภทของอาคาร/เรือนในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมตัวอย่างสถาปัตยกรรมรัชกาลที่ 5 ที่เป็นกรณีศึกษาให้มากที่สุด

3. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ สถาปัตยกรรมรัชกาลที่ 5 ได้อาศัยหลักการวิเคราะห์ 2 ประการ คือ

ประการแรก : เป็นแนวรูปแบบที่ชัดเจนด้วยลักษณะร่วมของสถาปัตยกรรมประเภทนั้นที่มีจำนวนมาก

ประการที่สอง : เป็นแนวที่มีลักษณะเด่นเฉพาะ ซึ่งสถาปัตยกรรมประเภทนี้มีจำนวนไม่มาก

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรมรัชกาลที่ 5 ทั่ว ๆ ไป ในเขตมณฑลการปกครองเดิม คือ มณฑลปราจีนและมณฑลจันทบุรี ตลอดจนความเชื่อมโยงทางรูปแบบระหว่างกัน

2. ได้ทราบความเหมือน ความต่างระหว่างสถาปัตยกรรมในมณฑลปราจีน กับมณฑลจันทบุรี ในแต่ละเขตที่ตั้ง

3. ได้ทราบรูปลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรมรัชกาลที่ 5 ในมณฑลการปกครองของภาคตะวันออก

4. ได้เผยแพร่ผลสรุปการวิจัย เรื่อง “สถาปัตยกรรมรัชกาลที่ 5 ในมณฑลการปกครองของภาคตะวันออก” ไปยังองค์กรหรือหน่วยงานที่สนใจได้รับทราบเพื่อช่วยกันอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไป

